

KÖLÜS LAJOS

Morzsolhatjuk a kukoricát?

A művek tematikus rendje és az egyes tematikát taglaló szöveg tartalmi-formai fogódzó a néző számára, hogy átláthasson a művek szövevényes világán, amely egyaránt kötődik a jelenhez, a közelmúlthoz, és a nem távoli jövőhöz is. Az *Ütközőpálya* szekció futurisztikus víziói az ember és a mesterséges intelligencia kérdéskörét taglalja (Mi Kafchin: *Miközben Radu és Mihut kávéztak*, 2012, *Az alter-test alkímiája*, 2013, *Felicia a romok között*, 2014). Nem az aranycsinálás titkaiba avatnak be a művészek, hanem az álom, a látomás és valóság világába. Dan Beudean: *Favágók*, 2013, *GG Allin sírja I-II.*, 2013, *A baleset*, 2015 című alkotásaiban mintha nem maguk, hanem egymás alatt vágnák el a fát. A jelenetek, a történések horizontja egyfajta misztikus világot vetít elénk, a bizonytalanságot, miként is fordul szembe az ember a természettel és önmagával. Gheorghe Ilea: *Szemét* (A Tronicart 1300 sorozatból, olaj, motorháztető) című műve az emberi faj pusztulását is megidézi, mit is hagy maga után, nemléte mementójaként, a reagáló- és alkalmazkodó képességének csődjeként. Mindez korunk természetes folyamata? – teheti fel bárki a kérdést. Az ember természetátalakító tevékenysége következményével szembesít Ilea. Eggyé válunk a természettel, és közben csak a motorháztető marad, az emberi életet szimbolizálva. Cornel Brudașcu: *Cím nélkül*, 1994, *Cím nélkül*, 2014 a névtelenségbe burkolja műveit, mintha olyan végtelen úton járna, amelynek rejtett célja van, de az kimondhatatlan és felfoghatatlan. Cím nélkül mutatja a teli kukazacskót, bekötött szájjal, kidobtunk mindent, a múltat is, vagy szelektíven?

Nincsenek illúziók, utópiák sem, állítja Marius Bercea: *Prófétikus mosoly*, 2013 című művében. Minden globalizálódik, időtől, tértől függetlenül. Lehetünk Erdélyben vagy Kaliforniában, a hatás ugyanaz. A középkorban a bekerített kert védett helyet, királyi birtokot és szabadságot jelentett. Ez a kert mára eltűnt, helyette sírkert lett, halottakkal, szellemekkel, szimbolizálva a soha el nem múló emberi fájdalmat, a vissza nem fordítható folyamatot, a pusztulást. Az emberi egzisztencia függesztődik fel, rendül meg, mintha az ember hontalanná válna, és arra lenne ítélve, hogy a sírkertben bolyongjon, üres lélekkel, emlékeitől megfosztva.

A *reflektált én* szekció az előző folytatásának is tekinthető. Alex Mirutziu: *A 27 éves testem letérképezése 13 cm-es késsel I-II.*, 2008, *TAH29. Élő maszk a művésztől, mint 29 éves önmaga*, 2011, üveg, Sorin Neamțu: *Egy kép visszaállítása*, 2014 művei a művész önreflexióját, önmaga másolatát, alteregóját, a halált tárják elénk, utalva a megidézés, a felidézés lehetetlenségére is. Mitől én az én, és meddig az, ami én-nek nevezhető. Hajas Tibor világa elevenedik meg, aki önmaga testét tekintette az univerzumnak, az érzékek terepének. Ioana Nemeș: *A fehér csapat (Sátán)*, 2009, szőr, bőr, szarv, arany, epoxid, *Cím nélkül (péntek II. 01.2008.)*, 2008 a mitológia, a sámánizmus világába vezeti tekintetünket, a múltba, a hagyományhoz, amelytől mai életünk rég elszakadt. Műveivel jelzi a művész, korán sincs így, folytonosan visszalépünk a forráshoz, az eredethez, a titokhoz, a rejtélyhez, mitől is vagyunk emberek. Megehetjük önmagunkat, miként megehetjük a tortaembert is: Paul Neagu: *A tortaember*, 1969, toll bevont táblán, *Tortaember*, 1969, fénykép. Amit vállunkon hordunk, az *A század keresztje*, 1997,

bronz makett, tanulmány egy 1997-ben felavatott bukaresti köztéri szoborhoz, megváltatlanul hordjuk, cipeljünk nap nap után, ha tudunk róla, ha nem, kör alaku korongja a teljesség és a szegecsek adják a keresztet, viseljük, elviseljük Ion Grigorescu: *Önarckép*, 1976 című műve (fénykép) a művész szabadságának lehetetlenségére utal, míg Rudolf Bone: *Gesztenyész önarckép*, 1983, műve (szintén fénykép) a magányt sem tagadja le, amely elől nem lehet kitérni. Némaság ez, a fogság, a rabság némasága. Gesztenyész önarcképe a rejtőzködés fájdalmát mutatja, már beszélni se tud, de lát

A *Vegyél nekem rejtelmet* szekció a legtalányosabb az összes szekció között. A kiállításnak ebben a tematikus egységében látható művek egy része a román társadalom szabadpiachoz csatlakozó időszaka előtt, másik része utána készült. Supernova (László István, Ciprian Mureșan és Cristi Pogăcean): *A tömegek művészete*, 2004, iparilag előállított üdítőital üveg egyénileg készített címkével, Apparatus 22: *Vegyél nekem rejtelmet*, 2015 (fa, szörmebundák, neon felirat) című alkotások reflektálnak a fogyasztói társadalom jelenségeire, azokra a tapasztalatokra, amelyek a jelenből származnak, de már a nyugati művészek korábban megfogalmazták mibenlétüket. Újrafelfedezés ez, egyúttal szembesítés és szembesülés is a kapitalizmus természetével, a versennyel, a fogyasztás istenével és kárhózatával. Mintha megszűnne minden időbeli és térbeli távolság a jelenségek között, mindenütt jelen vagyunk ugyanabban a térben és időben: Gheorghe Rasovszky: *Pantelimon Nebraska*, 2002 (tintasugaras nyomat, fotópapír), *Önarckép*, 1989. Új világ ez, amely eljött, amely eljövételére sokan vártak és vártunk. Kiábrándulást is takarnak ezek a művek. Ion Bârlădeanu: *522. kollázs, 1981, 548. kollázs*, 1982, George Crîngașu: *Cím nélkül*, 2017, (digitális kollázs). Ioana Batranu *Bekerített kertje* a bekeríthetlenséget jeleníti meg, nem lehet a természetnek gátat szabni? Lehet, de akkor mind elpusztulunk. Vlad Nancă: *Szabadság!* 2007 (két fénykép) művei az egyén szabadságának elvesztését, az egyéni szabadságvágy mibenlétét vetik fel, ismételten, mintha mantrát festenének vagy mondanának. Az egyén függetlennek látszik, de nem az. A hirdetőtábla üres, valami értelmét veszítette. Feltehetjük a kérdést, a művészet is értelmét veszítette, ezt jelképezi az üres, fehér vászon?

A *csend temploma* szekció a spiritualitás világába visz bennünket. A való világ arcélét, formáit keresik a művészek, mi megfogható belőle és mi nem. A kimondás az élmény formája, helyettesíti a valóságot. Szellemi alakzatokból építkezünk, szellemvilágban élünk, amit leszűrünk a valóságból, az válik valósággá. *Nem volna szép, ha égre kelne az éji folyó csillaga* – írta József Attila (*Ars poetica*). Égre kel, tudjuk, megtapasztaltuk. Megfestett világot látunk, mert megfesthető belőle valami. Eltakarás, kitakarás nélkül, lehet az test vagy arc. Nincs szembesülés, face to face. Ștefan Bertalan: *Belső emigráció*, 1983, *papír*, Geta Brătescu: *Ki-Be, elektromágnes*, 1975, Michele Bressan: *Fast Eco Building*, 2012, *Wellness*, 2011 művei egyaránt szólnak az elszemélytelenedésről, a befelé fordulásról. Várakozás ez, várakozással teli pillanatokat látunk, fálnak fordulva, lehajolva, mintha Ibsen egyik hőst, Solness építőmestert látnánk, aki egy norvég kisváros sikeres és megbecsült építész, de lelkét becsúgy, gög, bűntudat és félelem gyötri, az ígéret küszöbén túl, a tettek küszöbén innen. Ám előttem felrémlik Willy Loman alakja is az *Ügynök halála* című drámából. Roman Tolici: *Korona II.*, 2008 műve kapcsán adódik a kérdés, a hajléktalan illeti meg a korona? Șerban Savu: *Henyélő halász*, 2010, nem teljesen igaz a mondás halász, vadász, madarász, üres tarisznyában kotorász, hagyjuk a természetet, ne avatkozzunk be, ahogy esik, úgy huppan, még zavarosban se hallásszunk, az édes semmittevés, Petőfi Pató Pál-ját is megidéztet világ? Adrian Ghenie: *Mene-*

külés Egyiptomba, 2008 sem az igazi megoldás, de a megmaradás mindennél fontosabb. Ami maradt a múltból: Gili Mocanu: *Ipari templom*, 2008 üres, csak romokban és emlékekben él.

Az *úr pereme* szekció összefoglalóként is szolgál, a művek dialektikája folytán. Az üres tér elfoglalása folyik, kiterjesztése, megformázása, átlényegítése. Gyakoroljuk a műveleteket, ha kudarccal is járnak: Dragoş Alexandrescu: *A kudarc gyakorlása*, 2013, videó. Közben nem lehet elfelejtkezni a múlttól: Mircea Cantor: *Kétfajú gyufa*, 2002-2003, A romániai Szamosújvári Gyufagyárban kézzel gyártott 20 000 doboz gyufa. A jövő beláthatatlan, de a képzelet erejével közelíthetünk hozzá: Cristi Pogăcean: *2544*, 2006, videó. Ugyanezt teszi, a virtuális valóságot építi fel Cristian Rusu: *Tiroli pavilon*, 2007 (beton objekt és fénykép) című művében. Körjárat ez, hópelyhekkkel, amelyek gyorsan elolvadnak, ám a természet egyik fontos formája, alakzata: Miklós Onucsan: *Hópehely*, 2008 (6, akciót és objektet dokumentáló fénykép). Az *úr peremén* is keresik a művészek az identitásukat, helyüket a világban, miként Ana Lupaş: *Identitás ing (második generáció)*, 1959 (szövet, cérna, izzadság, vér), az idő szorításában, vérrel, izzadsággal átítatott identitás inge keletkezésének évszámát érdemes figyelni! Gabriela Vanga: *Pavel*, 2006, üveg, fehér homok. Az idő leperreg és nem visszafordítható? Cumi ez, vagy maga a valóság? Roman Cotoşman: *Tánc az úr peremén*, 1993–1994 című műve jelzi, nem kell mindent szó szerint venni, de metaforikusan igen. Átváltozás ez, karkai értelemben. Mircea Cantor: *Afrika és Ázsia által támogatott Európa (William Blake után)*, 2009, c-print-je akaratlanul is a mai világunkra utal, áthallások nélkül. A kultúra oszthatatlan, párhuzamosságuk valóság, de az ember mivoltunk egyetemes, összetartozunk. Mircea Cantor: *Gyémánt kukorica*, 2005 című műve a valóság eszenciája, a valóság utáni vágy, a fogyasztás szimbóluma, egyben a tökéletes fogsor metaforája is, csak is így szabad mosolyogni. Különlegesen csiszolt briliáns, de nem ehető, nem fogyasztható, talán génkezelték.

A kiállítás egyik fontos mozzanata a kapocs és a kapcsolódás, vagyis a kommunikáció, az információ átadása, a közös élmény, az élmény közössége.